

Elements de l'èpica clàssica al Liber Maiolichinus: Estudi del proemi.

JOAN CARLES SIMO I ARTERO

El Liber Maiolichus de Gestis Pisanorum Illustribus¹ és un exemple clar de la pervivència de les formes literàries de l'antiguetat clàssica, passades a través del filtre del cristianisme d'arrel agustiniana. En aquest cas el gènere èpic evidencia una fidelitat extraordinària respecte a les obres del mateix gènere que nodriren la literatura grega i romana des d'Homer fins les darreries de l'imperi romà, obres que, amb tota seguretat, coneixia el nostre autor anònim, com es deixa palès pel fet que utilitza els mecanismes retòrics i els recursos propis de l'èpica així com l'estructura d'una part tan característica del gènere com és el proemi. Tot això ens pot dur a afirmar, sense por a faltar a la veritat, que l'autor era una persona cultivada en les lletres clàssiques, amb molta probabilitat algú pertanyent al clergat, classe culta dins el s. XII en el qual s'enmarquen els fets narrats al Liber Maiolichinus i que, com vol Guillem Rosselló Bordoy al pròleg de la traducció que en fa Mireia Mulet del Liber, segurament va ser testimoni presencial dels esdeveniments de l'atac pisano-català contra el rei de Mallorca.

Del gènere èpic en general d'època clàssica, podem destacar les següents característiques que el fan singular respecte a d'altres gèneres literaris tan pel que fa a la forma com al material i a la finalitat del poema mateix.

1. Forma mètrica de l'hexàmetre dactílic o metre heroic.
2. Relació amb la música: sembla ser que, tot i que déus i herois, cantats en un primer moment pels aoidoi grecs, ho foren amb acompanyament de la lira (φλύα), no obstant això, les obres homèriques foren més tard recitades sense acompanyament musical pels rapsodes. L'hexàmetre es mostrava molt útil per aquest tipus de recitació.

¹ Seguirem sempre l'edició del Liber publicada per la Societat Arqueològica Lul·liana (Palma 1991), la traducció de la qual ha estat efectuada per Mireia Mulet i que segueix l'edició crítica de Carlo Calisse de 1904, única a l'abast fins al present.

3.- Propi de l'èpica antiga des d'Homer era una llengua artificial, mescla de dialectes, imitada més tard pels romans. En tot cas representava un estil elevat front al més senzill de la poesia iàmbrica² i a l'estil mitjà de la lírica³.

4. Matèria de l'èpica són fonamentalment els mites que envolten els herois, tot i que també poden fer referència als déus⁴ o a la didàctica⁵. Ja en època alexandrina sorgeix l'επύλλιον, diminutiu d'επος⁶, com un poema breu de tema mitològic. Segons la matèria que utilitza es distingeixen tres tipus de poema èpic: l'epopeia legendària (els déus intervenen en les accions humanes), l'epopeia històrico-legendària (fets històrics des d'una lectura religiosa) i l'epopeia històrica (interpretació racionalista dels fets amb rebuig d'allò pròpiament diví)⁷.

5. L'èpica té una dimensió col·lectiva, altrament dit, el domini de l'èpica es troba al fons mateix de la història car l'historiador també, sobretot a l'antiguetat, es converteix en narrador dels grans fets on sovint es nodreixen els grans herois⁸. La diferència entre història i èpica resideix en el fet que la primera explica mentre que la segona celebra els fets dels quals s'ha fet ressò.

Pel que fa a la mètrica usada per l'autor del Liber, el vers és l'hexàmetre dactílic amb un regust virgilià i que suposa una estabilització dins el món medieval, que havia produït tota una sèrie de modalitats d'hexàmetres que incloïen com a característica comuna la rima interna al vers o entre versos. Així teniem el vers anomenat **leonius**⁹, **els versus caudati** (amb la rima a final de vers), **els concaudati** (creuament de rimes), **crudiferi**, **unisoni**, etc. El Liber Maiolichinus no adopta cap tipus de rima de forma conscient. La imitació de Virgili (indubtable mestre dels poetes èpics de l'antiguetat) té com objecte la perfecció lingüística, que segons D. Norberg¹⁰ és un dels trets més típics de la literatura llatina del s. XII.

Això és més així si tenim en compte que les escoles episcopals es posen al capdavant del desenvolupament de la llengua. Aquí els estudiosos aprofundeixen en l'estudi del llatí i es crea un estil, imitació de

² Com a exemple de poesia iàmbrica recordarem les Sàtires i els Èpodes d'Horaci, gènere considerat menor per la seva forma mètrica i per la seva temàtica.

³ Les Odes d'Horaci, per exemple.

⁴ La Teogonia d'Hesíode.

⁵ Els treballs i els dies d'Hesíode.

⁶ Aquest terme en grec significa simplement "paraula", "discurs", d'on surt el terme èpica, çò és: tot el que es digne de ser contat i també fa referència a la seva transmissió oral al temps que comporta una dimensió col·lectiva.

⁷ Aquesta classificació la trobem, entre d'altres a R. Martin, J. Gaillard (1981). *Les genres littéraires à Rome*. Paris, Scodet. Vol I, pàg. 29.

⁸ Horaci Coeles, Annibal, l'Agricola de Tàcit o l'emperador Julià d'Amià Marcellí.

⁹ Són versos del tipus in terra **summus** rex est hoc tempore **nummus**⁹

¹⁰ Norberg Dag (1968). *Manuel Pratique de Latin Medieval*. Paris, Ed. A. et J. Picard.

Ciceró, Virgili i Ovidi, on de vegades és difícil distinguir si es tracta d'un text medieval o d'un text clàssic. Els autors no tenien encara la necessitat de crear un estil personal o d'adaptar la llengua a les circumstàncies del moment.

L'hexàmetre virgilià és el model que segueix el Liber fins i tot amb les cesures: la pentemímera o la combinació de triemímera i heptemímera:

Vs 5: Rumor ab Hesperia // Latias delatus in urbes

Vs 6: Romanos // Siculosque tenet, // gentisque Latine

L'artificialitat de la llengua, pròpia de l'èpica clàssica, és també una constant dins el material lingüístic del Liber. Així **l'aliteració**, recurs constant de la poesia llatina des dels textos més antics apareix sovint en la narració de les gestes dels pisans. Agafem els versos 100 a 104:

Lunensesque suo privantur robore silve.
 Arboribus cesis remanet Curvaria rara;
 Antennas que vela ferant, quod gestet easdem
 Arboreum robur, celse tribuere Mucelle.
 Ceditur omne nemus, cesum descendit ad undas.¹¹

L'aliteració de la vibrant donant idea de la tala dels arbres amb els quals es construïran les naus ve reforçada a més per la rima del homeotelèuton: Curvaria rara; mentre que l'aliteració de la "m" al final dóna idea de final suau de l'acció després de la gran activitat anterior. Podem comparar el text anterior amb els següents versos de Lucreci (I, 271-276):

Principio uenti uis verberat incita pontum,
 ingentisque ruit nauis et nubila difert,
 interdum rapido percurrens turbine campos
 arboribus magnis sternit, montisque supremos
 siluifragis uexabat flabris: ita perfurit acri
 cum fremitu saeuitque minaci murmure uentus¹²

¹¹ En traducció de M. Mulet, *ibid.* pàg 4: "tambè despullen els boscos de Luni de la seva frondositat. Després que en tallaren els arbres, els boscos de Corvaia romanen buits. Els enormes arbres de Mugello proporcionen antenes de nauis que aguanten les veles, ja que la força d'aquests arbres pot resistir-les. Es talla tot el bosc i, quan ja està tallat, es baixa a la platja."

¹² Traduïm aquestos versos: "En primer lloc, la violència del vent que es desencadena colpeix la mar, fa esfondrar les enormes nauis i dispersa els núvols, de vegades volant

On l'aliteració és usada amb una intencionalitat pareguda a la del Liber.

Però no sols el recurs fònic de l'aliteració ens dona prova de la voluntat d'usar la llengua al servei de la intencionalitat èpica; d'altres elements com ara la col·locació dels adjectius al vers acosten el poema del s. XII als grans poemes èpics, sobretot a l'epopeia virgiliana. Heus aci alguns exemples dels molts que hom hi pot trobar i de les distintes combinacions que s'usen:

vs.542: *remige quam celeri dictam properabat ad urbem* (A a b V B)
 subst.A adj.a adj.b verb subst.B

amb una estructura de paral·lelisme dins el vers, o aquest altre d'estructura quiàstica:

vs.182: *Eolia ventus donec progressus ab aula* (a B b A)¹³

Tot i això, cal fer notar que l'adjectivació no és, ni molt menys, de l'elegància i soltura dels autors clàssics, ans al contrari és una adjectivació minsa i sempre al servei de l'acció narrativa. Les vegades, però, que s'usa es fa a la manera clàssica seguint els models introduïts a la literatura llatina bàsicament per Catul i els seus coetanis.

No estam lluny del nostre autor figures tan freqüents com la figura etimològica, com al vers 81, on llegim: "captos / capientes".

Per fi, pel que fa a la llengua, hem de fer referència a un altre dels trets característics dels poetes èpics antics; ens referim a la creació de paraules mitjançant la composició. Aquesta tècnica aplicada a substantius, adjectius i verbs, s'havia fet ben usual al llarg de l'Edat Mitjana, també l'autor del Liber estabilitza aquesta tendència i, sense abusar-ne, trobam alguns compostos com ara: **sonipes** (1756), **arcitenentum** (2079), **signifer** (2370), **astripotens** (2820), **Christicole** (3249).

Fins i tot calcs virgilians com el del vs 1852: "clara comitante caterva", que es correspon al vz.40 del Llibre II de L'Eneida: "magna comitante caterva" ens mostren la pugna per crear un poema èpic tot seguint els models no de l'Edat Mitjana des del s. III ençà, sinó els anteriors, els dels grans poetes èpics de l'antiguetat clàssica.

Així doncs, ja tenim ben caracteritzat el Liber Maiolichinus com a poema èpic de les primeries del s. XII, que respon a les característiques ja citades, sempre tenint en compte que el cristianisme, a través de la

amb un ràpid remoli, cobreix el camp de grans branques i sacsejava els cims de les muntanyes amb vents que rompen els arbres: així el vent amb un agut es mostra furiós i trona cruel amb un murmurí amenaçador".

¹³ Es pot comparar amb el vs. 39 de les Bucòliques III de Virgili: "difussos hedera vestit pallente corymbos".

doctrina agustiniana, havia introduït a la civilització romana unes bases ideològiques que conformarien la literatura i el pensament dels nous escriptors¹⁴. Intentarem, però, concretar-ho tot amb l'estudi detallat del proemi de Liber Maiolichinus posant-lo en comparació amb d'altres poemes èpics de l'antiguetat clàssica:

El proemi dels poemes èpics

Existeix una estructura típica i tòpica dels proemis de tots els poemes èpics conservats i que podem resumir de la següent forma:

Invocació del poeta a les Muses¹⁵ o a Apol·lo. En definitiva, invocació a la divinitat, qualsevol que sia la seva naturalesa. La finalitat d'aquesta invocació és la d'una súplica per tal que el déu (o deesses) donin la desitjada inspiració, o simplement fer esment del déu en senyal de veneració i respecte:

Èpica grega

***Iliada* I,1 ss.** “Canta, *deessa*, la còlera execrable d'Aquil·les Pèlida, el qual.....”

***Odissea* I,1 ss.** “Parla'm *Musa*, de l'home que sofrint mil canvis fou dut errant.....”

Tebaida¹⁶: “Canta, *o deessa*, la molt àrida Argos, d'on els sobirans.....”

Epígons¹⁷: “I ara, *Musa*, comencem pels varons més joves.....”

Petita Iliada¹⁸: “*Musa*, parla'm d'aquelles coses que no succeïren abans ni existiran al futur...”

Argonàutiques: “Començant per tu, *o Febos*, recordaré les glòries d'uns

¹⁴ De fet el gènere èpic pràcticament ja havia degenerat cap a una poesia himnica que cantava la conducta heroica dels màrtirs. És, per exemple, el *Peristephanon* de Prudenci al s. V, tot i que el mateix Prudenci havia escrit un altra epopeia que celebrava les gestes de Constantí el Gran i, en concret, la cristianització de l'imperi romà. Aquesta es considera la darrera epopeia de la Roma cristiana, tot i que realment no és un poema èpic ja que s'acosta més al gènere satíric. Fortunat, darrer poeta llatí de l'antiguetat és qui escriu la veritable epopeia de la literatura llatina cristiana amb la seva “Vita Martini” en hexàmetres.

¹⁵ Les Muses, filles de Zeus, deesses de la memòria, recorden tots els esdeveniments de la vida humana i els donen a conèixer al poeta. La *Musa* és l'autora del poema, el poeta és només l'instrument transmissor de la divinitat.

¹⁶ La *Tebaida* (Θηβαϊσ) atribuïda a Homer o bé a Antímac de Teos narra la lluita dels dos fills d'Edip a la ciutat de Tebes, fruit de la maledicció de son pare.

¹⁷ Els *Epígonoi* (Descendents) pertanyen, com la *Tebaida* al cicle èpic al voltant de la ciutat de Tebes i tracta dels set herois que sota el comandament d'Adrast lluitaren desgraciadament contra Tebes. Aquestos herois mateixos són els que destruïren la ciutat deu anys més tard.

¹⁸ Es tracta de la *Μικρα Ιλιασ*, en quatre llibres, pertanyent al cicle troià, atribuïda a Kinaithon o a Lesches.

homes d'un temps que, per la boca del Pont i través de les roques Ciànees, per encarrec de Pèlias, a la recerca del velló d'or, impulsaren la ben trobada Argo".

Èpica romana

Odussia¹⁹ frag. I Morel: Virum mihi, **Camena**, insecce versutum.
Es tracta de la invocació a la Musa, però aquesta té el nom romanitzat: Camenes són deesses deesses de les fonts identificades amb les Muses a Livi Andronic i a Nevi.

Bellum Punicum²⁰ frag. 1: **Novem Iovis** concordēs **filiae** sorores.
Les nou filles de Júpiter són les Muses.

Analys²¹ frag. 1: **Mussae**, quae pedibus magnum pulsatis Olympum.²²
frag 183: Insece, **Musa**, manu Romanorum induperator
quod quisque in bello gessit cum rege pilippo.²³

Eneida vs 10-11: primus ego in patriam mecum, modo vita supersit,
Aonio rediens deducam vertice Musas²⁴

També al **Liber Maiolichinus** trobam aquesta invocació al déu, ara al déu dels cristians. És ell qui ha de ser propici a l'empresa que ocupa l'autor del Liber: posar en vers una sèrie de fets que són dignes de record i de la consideració de tots els cristians:

Ceptis ergo meis digneris, **Christe**, favere. (vers 4)²⁵

El poeta exposa al proemi, de forma breu, els fets que vol cantar:

Ilíada: El tema és la còlera d'Aquil·les (μητιν), la primera paraula del text, digna de ser execrada (ουλομενην) per les conseqüències que se'n derivaren: infinits dolors, la mort de molts herois.

¹⁹ És la traducció de l'Odissea homèrica feta per Livi Andronic a la segona meitat del s. III a. C.

²⁰ Obra èpica de Nevi, finals del s. III a. C. S'hi narra la Primera Guerra Púnica en la qual Nevi va participar com a soldat. És una epopeia històrica.

²¹ Epopeia històrica d'Enni (239-169 a. C.) on conta la història de Roma des de l'arribada d'Eneas fins temps del poeta.

²² Aquest vers es citat per Varró com a propi d'Enni, tot i que no ens diu l'obra a la qual pertany. El propi Varró diu que Enni invocava les Muses al començament de la seva obra, que tampoc cita però, pel paral·lelisme amb Homer a qui cita en el mateix sentit, probablement eren els Anals: "**prius invocabo cos** (scil. deos) **mec, ut Homerus et Ennius, Musas, sed duodecim deos consentis**".

²³ Traduïm aquestos versos així: "Canta, Musa, els fets que amb la seva pròpia mà va dur a terme cadascun dels generals dels romans en la guerra contra el rei Filip". Corresponen al proemi del llibre X dels Anals que tracta de la guerra contra Filip de Macedònia.

²⁴ Proposam aquesta traducció: "Jo el primer, tornant a la meva pàtria (Màntua) des de la punta Eònia (l'Helicó), si és que la vida m'assisteix, duré amb mi les Muses".

²⁵ Aquest vers el tradueix Mireia Mulet (Liber, 1991; pàg. 3) de la següent forma: "Aixi doncs, Crist, digna't afavorir la meva empresa".

Odíssea: Els patiments d'Ulises i els seus companys, la mort d'aquests mentre tornaven a casa després de la destrucció de Troia:

"... a la mar va sofrir dolors sens fi (Ulises), disposat en la seva ànima a salvar la seva vida i el retorn dels seus companys. Però ni tan sols així, encara que ho desitjava, va poder salvar els companys. Per la seva culpa, necis, varen morir..."

Tebaida: Expedició dels sobirans d'Argos contra Tebes.

Epígons: Homes més joves que els seus avantpassats varen aconseguir prendre Tebes, cosa que no aconseguiren aquells.

Íliada Menor: Els sofriments dels combatents grecs a Troia.

Argonàutiques: El poeta, sota la influència de les Muses (μνησομαι) recordarà les glòries dels argonautes, homes de temps antics que atravessaren les roques Ciànees, a la sortida de l'estret del Bòsfor, amb la nau Argo, a la recerca del velló d'or, per encàrrec del rei Pèlies de Tesàlia (vs 1-4).

Odússia: L'obra de Livi Andrònic és una traducció de l'Odíssea homèrica, el tema reproduceix fidelment l'original grec.

Anals: Al començament dels Anals, Enni ens refereix el seu somni, durant el qual havia vist al mont Parnàs la figura d'Homer (frag. 3)²⁶ el qual li explica el fenomen de la transmigració de l'ànima segons la teoria pitagòrica, que l'ha dut fins al cos del propi Enni després de passar pel d'un paó.

Eneida: Virgili ens exposa el tema de la seva obra: les aventures d'Ennes des de Troia fins el Laci, per terra i per mar, a causa del seu destí (v.2 "fato") imposat pels déus i motivat de forma immediata per la còlera de Juno (v.4 "Junonis ob iram"). També tractarà de les guerres d'Ennes al Laci (vs. 5-7) fins fundar la ciutat de Lavini.

El **Liber Maiolichinus** exposa el tema al estil de l'Eneida, abans de la invocació de la divinitat (vs. 1-3): Pisani populi vires et bellica facta / Scripsimus ac duros terre pelagique labores, / Maurorum stragem, spoliata subactaque regna²⁷

L'èpica clàssica també parla al proemi de les causes o motius que provocaren els fets que són objecte de l'obra:

Íliada: Causa i origen de tots els esdeveniments fou en darrer terme la voluntat de Zeus i, de forma immediata, la ira (χολωθεισ v. 9) d'Apol·lo.

²⁷ "Versejam els atacs del poble Pisà, els fets de guerra, els durs treballs per terra i per mar, la destrucció dels moros i el saqueig i submissió dels seus reïames". (M. Mulet, ibid. pàg. 3).

“Irritat amb el rei (el fill de Leto i Zeus: Apol·lo), suscità a l'exèrcit maligna pesta, i els homes morien per l'ofensa que l'Atrida va proferir al sacerdot Crises.”

Odissea: El motiu de totes les desgràcies d'Ulises és l'ofensa dels seus companys al déu Sol. “Per la seva pròpia culpa, necis, varen morir aquells que devoraren els bous del Sol Hiperió i aquest, per la seva banda, els va privar de tornar un dia”.

Tebaida i Ilíada Menor: No conservam d'aquestes obres més que la invocació a les Muses i l'enunciació del tema.

Epígons: El punt de partida als Epígons és: *ἄρα... ἀρχομεθα* (ara, per la nostra banda, ... començam). Indica o sembla indicar la connexió i successió d'aquest poema amb un altre anterior.

Argonàutiques: La causa última de l'acció era un oracle d'Apol·lo (*την κατα βαξιν* v.8) que havia anunciat que el rei Pèlias seria dominat per un home amb una sola sandàlia, tal com un dia va veure Jasó. Per això és que va voler lliurar-se d'ell exposant-lo a tots els perills d'aquella navegació, per tal que no tornés mai a la seva pàtria (vs. 5-17).

Eneida: Després de la invocació a la Musa (v. 8), Virgili exposa el motiu que s'encadena l'acció tractada al poema: la ira de Juno, que ja s'havia apuntat al v. 4 (Iunonis ob iram):

Mussa, mihi causas memora, quo numine laeso
quidiue dolens regina deum tot voluere casus
insignem pietate uirum, tot adire labores
impulerit. tantaene animis caelestibus irae? (8-11)²⁸

Liber Maiolichinus: Les causes de l'expedició dels Pisans, exposades de forma extensa i exhaustiva (vs.5-ss) es poden resumir en la por que s'ha estès per tota la costa de la regió llatina a causa dels atacs del tirà de Mallorca contra els servidors de Déu. El tirà compta entre els seus crims els d'agafar presoners i aconsellar-los de negar Crist; si no ho fan “es consagra a cruels turments”; d'altres són venuts “sota condicions nefastes”. Més de trenta mil captius vençuts o sotmesos sense comptar amb els que va vendre o va fer matar.

Hom indica als poemes èpics el punt de partida de la narració perquè el poeta èpic “in medias res non secus ac notas auditorem rapit”²⁹, car

²⁸ Seguim l'edició de R. A. B. Myrons per a la Oxford Classical Texts (1985). Aquestos versos són traduïts per Miquel Dolç a la col·lecció de clàssics de la Fundació “Bernat Metge” (1972) de la següent forma: “Musa, recorda'm les causes, digues-me per quina ofensa a la teve divinitat, per quin ressentiment, la reina dels déus impel·lí un baró d'insigne pietat a arrossegat tantes dissorts, a afrontar tantes proves. Cap tanta rancúnia dins les ànimes celestes?”.

²⁹ Horaci. *Ars Poetica* v. 148: “posa ràpidament l'oient al bell mig d'un fet ja conegut”.

els poemes èpics primitius formaven part d'un cicle a les peces anteriors del qual hi havia la prehistòria del poema. Aquestos poemes anteriors es donaven per sabuts:

Iliada: El moment en el qual ha de començar al relat és la discòrdia que, provocada per la ira d'Apol·lo, es produeix entre Aquil·les i Agamemnó.

Odissea: A l'Odissea el punt de partida és un punt intermig de l'acció. Això suposa una complexitat estilística: no hi ha linealitat. El punt intermig és el dia en què els déus decretaren que Ulises, després d'un llarg camí, mentre era retingut per Calipso, tornàs a la seva pàtria.

Argonàutiques: Apol·loni de Rodes situa el punt de partida de l'acció on l'havien deixat cantors anteriors: aquestos havien arribat al punt en què Argos construeix la nau Argo per encàrreg de Palas Atenea (vs. 18-19). Ara (nun v. 20) el poeta connectarà amb ells, exposant amb un catàleg el llinatge i nom dels expedicionaris i les gestes que feren per la mar al seu llarg viatge (vs. 21-22). Aquest catàleg és el punt de partida de l'acció èpica, ja que no està format per una llista de noms i genealogies sense més, sinó que es troba dins una acció i té un fons narratiu: el moment en què els futurs argonautes acudeixen des dels seus llocs d'origen abans de començar l'expedició³⁰.

Eneida: L'acció comença al vers 34 amb la sortida de Sicília dels enèades i la tempesta que els sobrevé. Virgili no connecta la seva obra amb d'altres del mateix cicle.

Liber Maiolichinus: El punt de partida són aquí els preparatius per l'inici de la campanya contra el tirà de Mallorca: construcció de naus, organitzar "tot el que pogués ajudar els homes" i preparar la flota. Tot seguit, com a les Argonàutiques, s'inicia un catàleg de "dotze homes de la més alta noblesa" que es posen al capdavant de l'expedició; també aquí amb el fons narratiu dels preparatius per la partida.

Sol seguir al proemi una exposició molt somera dels antecedents de l'acció èpica:

Iliada: Antecedents de la discòrdia entre Aquil·les i Agamemnó (vs. 8-100): Apol·lo irritat per la deshonra de Crises envia la pesta al campament, motiu de l'esmentada discòrdia.

Odissea: Tots els que pogueren escapar a la mort després de la guerra

³⁰ D'altres com E. M. Frankel (1968) *Notem zu den Argonautica des Apollonis*. Leipzig, creuen, pel contrari, que malgrat aquest fons narratiu, l'acció comença abruptament al vers 234.

de Troia, ja eren a les seves cases, excepte Ulises que estava retingut per Calipso. Per tornar a la seva pàtria comptava amb la compassió de tots els déus tret de Posidó irritat amb ell fins que va tornar a la seva pàtria.

Argonàutiques: No trobam aquí els antecedents de l'acció èpica en remetre's el poeta al que ja havien narrat d'altres rapsodes antics.

Eneïda: Del vers 12 al 33 exposa més immediats: predilecció de Juno per Cartago (que un dia seria destruïda per Roma) i predilecció igualment pels grecs front als troians, entre els quals Enees; també la rancúnia contra els troians pel judici de Paris (que l'havia postposada, juntament amb Atenea, a Venus) i pels amors de Zeus amb el troià Ganímedes. Per tot això, Juno apartava de la seva meta el Laci, des de feia alguns anys, els enèades.

Liber Maiolichinus: El poble de Pisa, assabentat de tantes desgràcies, es mostra àvid de guerra. La ira dels vells ("que vengeren els regnes cartaginesos") encen els ànims del jovent. L'arquebisbe Pere incita el poble a "prendre els senyals de la salvació celestial".

Només al proemi es dona a conèixer, en primera persona, la personalitat del poeta, que tot d'una s'esvaeix sota el vel de la narració.

És el cas de les **Argonàutiques** on és present la primera persona al llarg de tot el proemi (1-22). Als grups de versos 1-4 i 18-22 sense cap dubte: *μνησομαι* (recordaré), *εγω μσθησοαμην* (jo contaria). Però també al grup intermig (5-17) on el poeta parla amb Apol·lo i s'hi dirigeix en segona persona (v. 8: "segons el teu oracle"). També aquí la invocació al déu és només un senyal de respecte i veneració, qüestió lògica si atenem al fet que s'havia de fer menció de l'oracle del déu com a causa i motiu últim de l'expedició dels argonautes.

També a ***l'Odusia*** de Livi Andronic (traducció de ***l'Odissea*** homèrica) trobam la primera persona en la forma del datiu "mihi"³¹ (*μοι* al corresponent grec). Virgili a ***l'Eneïda*** mostra la seva presència al vers 1: "cano" i al v.8: "mihi causas memora".

El autor del ***Liber Maiolichinus*** apareix al v. 2: "scripsimus" sota la forma de la 1ª persona del plural. Un plural de modèstia que tot d'una es dilueix en el si de la narració.

Ja hem vist com el material èpic que usa té, efectivament, una dimenssió col·lectiva en tractar-se d'una epopeia de tipus històric. Això no obstant, ens fa contínues referències a les figures mitològiques de l'antiguetat clàssica i no sols déus (Febus, Zèfir, Eol), sinò també personatges dels grans cicles èpics, sobretot el troià i també episodis que

³¹ "Virum mihi, Camena, insece versutum".

formen part de la tradició romana (el rapte de les Sabines), o de llur història (la guerra civil entre Cèsar i Pompeu). Ja hem apuntat anteriorment el fet que al s. XII hi ha un retorn i una predilecció per les formes clàssiques, però també hi trobam les figures de l'antiguetat greco-romana en contraposició al món musulmà: la dicotomia entre pobles i/o herois és un calc de l'epopeia antiga (Aquil·les-Agamemné, Grecs - Troians,...). Aquestes referències clàssiques, a més, remarquen les virtuts, dificultats, sofriments, gestes en definitiva mitjançant la comparació amb situacions i personatges del món clàssic:

I mentre les naus s'allunyen, les mares ploren a la platja i les absorbents arenes s'assacien amb les seves llàgrimes. El pare s'endinsa a les transparents aigües fins a l'altura del pit i, dins l'aigua, beneeix el seu fill amb afectuoses paraules. Unes pregunten pel seu pare, altres profereixen a la platja grans laments pels seus germans i marits. Diuen que no d'altra manera les aquees ploren pels grecs quan les naus gregues es dirigien cap a la bel·licosa Pèrgam. I no cessen de mesclar els laments amb els precis fins que un vent, sortir de la cova d'Eol, els arrabassa de la seva vista i els porta a través de l'ample mar.³²

En el mateix sentit, de vegades se serveix de la comparació èpica a l'estil homèric per destacar les accions del poble pisà en aquesta lluita desigual:

“Així com els Rodis fan caure i maten les aus quan....., igualment el soldat pisà, amb la llança sanguinolenta, capola durament l'exercit mallorquí...”³³.

Hem de tenir ben present que a l'Edat Mitjana una gesta no té importància si no és la millor del món³⁴.

En definitiva, sovint se'ns presenta el Liber Maiolichinus reproduint els esquemes formals i conceptuals de l'èpica clàssica: l'acció, els personatges (que interessin per les seves accions), els fets guerrers i militars descrits, l'element de propaganda que, des de Virgili, és una constant en la creació literària èpica, són elements que perviuen, amb les corresponents modificacions, i que ens portaran pel camí de la superació d'aquesta èpica cap a les cròniques medievals que sortint de la història i del poema èpic, van cap a la novel·la.

³² M. Mulet *ibid.* pàg 6

³³ M. Mulet *ibid.* pàg 35.

³⁴ Per aquest concepte d'èpica medieval vid. Sobré, J.M. (1978) *L'èpica de la realitat*. Barcelona: Curial, Edicions Catalanes.

Abstracts:

Després d'una introducció general de com la mètrica clàssica va ser adoptada pel món medieval, s'analitza l'influx dels grans poetes clàssics en la redacció del *Liber* pisà: Poeme èpic de les primeries del S. XII que segueix els models no de l'Edat Mitjana des del S. VI ençà sinó els anteriors, els dels grans poetes de l'antiguitat clàssica sempre tenint en compte que el cristianisme, a través de la doctrina agustiniana havia introduït a la civilització romana unes bases ideològiques que conformarien la literatura i el pensament dels autors medievals cristians. En aquest sentit es fan les oportunes connexions del text pisà amb els corresponents antecedents clàssics.

After a general introduction of how classic metrics was adopted by the medieval world, here is being analysed the influx of the great classic poets in the redaction of the Pisan *Liber*: Epic poem from the beginning of the XII century which follows the patterns not of the Middle Ages from the VI century onwards but the previous ones, those of the great poets of classic Antiquity always bearing in mind that Christianity -through the Agustinian doctrine- had introduced into the Roman civilization some ideological bases which would shape the literature and thought of the first medieval christian authors. In this sense are made the appropriate connections of the Pisan text with the corresponding classic antecedents.